

Intervju med Gösta Bohman

Svensk Tidskrift har bett redaktör Matti Häggström, numera verksam i Kalmar-tidningen Barometern, att göra en intervju med moderaternas ledare Gösta Bohman. Inte minst i samband med namninsamlingen för Vietnam — då LO:s tidning Aftonbladet i ett hysteriskt utbrott kallade Gösta Bohman en säkerhetsrisk! — tillvaratog denne bättre än någon annan kravet på sans och måtta. Han framstod som en rätlinjig personlighet och politiker. Som sådan finner man honom också i denna intervju, där han talar fritt ur hjärtat.

Sedan i början av 1960-talet har enligt många bedömning en debattmässig klimatförändring inträffat i Sverige. Det anses bli bero på tillkomsten av den sk vänstervridningen. Är det så?

GB: Bakom »vänstervridningen» ligger många faktorer. En ny generation som inte fått slåss för demokratin, som tar den något så självklart, att dess värden kan riskfritt ifrågasättas. Ett världskrig mot fascism och nazism som ligger så avlägset, att den gastkramning det utsatte vårt folks nationella frihet för, har för många blott historiskt intresse — om ens det. Möjligheter för nya grupper att ifrågasätta mycket av det som tidigare ansetts självklart eller inte hunnit diskuteras i en hård kamp för brödfödan. Nya massmedia som snabbt och villigt ger spridning åt den kritik av det bestående samhället som alltid utövats av ett begränsat antal äkta eller falska profeter men som genom media nu fått en helt annan genomslagskraft. De har dragit till sig nya grupper, som förstätt att utnyttja propagandamedlens väldiga möjligheter. Den omständigheten att de totalitära staterna varit i stort sett slutna för »världstelevisionens» informationsspridare och samhällskritiker har lett till en koncentration av kritiken till förhållandena i den öppna »västvärlden». De totalitära systemen har i stort sett lämnats i fred. Att kommunism och nazism delvis är uttryck för samma slags mentalitet har skjutits i bakgrunden eller fallit i glömska. Den alltför historielösa utbildningen har medverkat i denna process, som förklarar det

växande antalet kommunist sympatisörer i ungdomsgenerationen. Den yttrande- och åsiktsfrihet demokratin garanterar utnyttjas till det yttersta inte minst av dem som är förespråkare för samhällssystem som saknar dessa elementära mänskliga rättigheter.

Det i särklass allvarligaste är »vänstervridningens» påverkan på den politiska debatten; intoleransen, attackerna mot åsiktsfriheten. De som vågar avvika och framföra andra meningar eller som manar till besinning i en besinningslös debatt angräps som nära nog missdådare, säkerhetsrisker eller allmänt mindervärdiga. Här kan man tala om rent nazistiska metoder och om en skrämmande brist på anständighet och hederlighet. Svensk politisk debatt har därmed råkat ut för ett kvalitetsmässigt förfall som är djupt beklagligt. Längst går självfallet LO:s Aftonbladet. Men även i det liberala kulturorganet Dagens Nyheter har man kunnat finna inlägg som inte vittnar om vare sig kultur eller liberalism.

Är vänstervridningen ofrånkomlig i framtiden?

GB: Känslomässigt starkt engagerade ytterlighetsrörelser ebbat alltid ut, förr eller senare. Idag ser vi många tecken på en kraftig motreaktion, inte minst bland »vanliga» människor. Mitt eget problem är att inte låta det moderata partiet drivas med av denna våg. Vi måste slå vakt om partiets humanistiska kultursyn. Vi får un-

der inga omständigheter fångas av reaktionen.

Inrikes utrikespolitik

Försöker socialdemokraterna idag rikta uppmärksamheten på diverse utrikespolitiska problem för att få medborgarna att glömma de inrikespolitiska svårigheterna?

GB: Allt tyder därpå. Påståendena i min bok »Inrikes utrikespolitik» står sig.

Det finns för övrigt en påfallande skillnad på de utrikespolitiska diskussioner som förs i Sverige och i t ex Frankrike, Västtyskland, Holland och Belgien. Debatten i dessa länder bygger mera på realiteter; i vårt land är det känslorna som för ordet. Inom EEC är det framför allt de små staterna, och inom dessa speciellt socialdemokraterna, som är varma anhängare av ett långtgående politiskt samarbete. Småstaterna ser detta som en garanti för egen säkerhet och internationell avspänning. De har erfarenheter av de suveräna nationalstaternas Europa. Motståndet mot en omfattande integration kommer mest från de stora och från vissa extremt nationalistiska kretsar.

Sverige har så länge stått utanför krig och så länge hävdade den neutralitetspolitiska ideologin, att folket kommit att tro att det var uteslutande den deklarerade neutraliteten som skyddade oss från att dras in i de två världskrigen. Så var det självfallet inte. Våra avsteg från den strikta neutraliteten var under båda krigen många. Vi fick böja oss för hot. Allt eftersom vårt eget försvar under krigsåren

successivt gavs ökad slagkraft fick vi större möjligheter att stå emot påtryckningar. Att vi kunde stå utanför berodde emellertid i stor utsträckning på faktorer utanför vår kontroll.

Och man kan ju fråga sig hur det skulle gått om Olof Palme då varit landets statsminister och inte den trygge och balanseerade Per Albin Hansson.

Måste vi inte snart få en ny neutralitetsdebatt mot bakgrund av Sveriges agerande i Vietnamfrågan? Särskilt som regeringen hävdar att det är ett brott mot neutraliteten att undersöka om fullt medlemskap i EEC går att förena med neutralitetspolitiken.

GB: Jo. Det måste nämligen stå i klar strid med vår traditionella utrikespolitik att blanda sig i ett annat lands inrikespolitiska förhållanden eller att aktivt ta ställning till motsättningarna mellan stormakterna eller parter som är invecklade i krig.

Olof Palme har dragit paralleller mellan å ena sidan Hanoi, å andra sidan bl a Treblinka, Lidice, Katyn, Guernica. På vissa andra håll har man jämfört president Nixon med Adolf Hitler.

GB: Jag kommer att tänka på Orwells bok »1984»; om hur man genom att förändra ordens innebörd kan påverka människors uppfattning. Genom att använda begreppet folkdemokrati skapar man det felaktiga intrycket, att folkdemokratierna skulle kunna betraktas som något slags

demokratier. Ett annat exempel på missbruk av ord är användningen av begreppet »befrielsekrig» som benämning på nästan varje slags upprorsrörelse, oavsett om den syftar till verklig befrielse eller ett annat slags förtryck. Vem minns inte Sveriges Radios hyllningar för ett år sedan till det nordirländska IRA?

Och nu dras paralleller mellan en demokratiskt vald statschef, Richard Nixon, och en diktator, Adolf Hitler, som satt vid makten med hjälp av bajonetter. Man får amerikanarna att framstå som nazister. Då alla vet att USA är en öppen demokrati, är jämförelsen ytterst ägnad att negativt påverka människornas uppfattning också om demokratin som sådan. Det slags debatt färgar också det internationella meningsutbytet. Här i Sverige har vi på sina håll anammat öststaternas terminologi. Våra massmedia, inte minst TV, använder deras språk. Därmed riskerar vi också att glida in i deras tänkesätt.

EEC-frågan

Moderata Samlingspartiet är väl det mest EEC-vänliga partiet i Sverige. EEC associeras dock ofta med byråkrati, maktkoncentration och bristande inflytande för enskilda medborgare. Samtidigt kämpar partiet hårt för makt- och ägandespridning. Hur går det ihop?

GB: Man har så ofta använt klyschor i angreppen på EEC, att många människor tyvärr tror på dem.

Ingenting tyder på att EEC-administrationen i Bryssel — vilken inte är mycket

större än den i vårt eget kanslihus — skulle vara ett uttryck för en maktkoncentrationens politik. Mer än en femtedel av de anställda är tolkar och översättare. Kvarteret Garnisonen i Stockholm rymmer fler tjänstemän än den nya EEC-byggnaden i Bryssel.

EEC syftar dessutom till att bryta ner centraliseringstendenser och regleringssystem i de olika länderna och att skapa en harmonisk fri marknad över nationsgränserna. EEC:s s k teknokrater sitter inte och utövar makt över enskilda människor. Deras uppgift skulle ytterst kunna sägas vara att bryta ner nationella spärrar och att se till att det fria utbytet av människor, varor och tjänster inte hindras. Det är alltså inte fråga om det slags maktutövning som vi kritiserar här hemma.

Är Sverige fullvärdig medlem i EEC om 10 år?

GB: Jag hoppas det.

Ett konservativt parti

Har ett konservativt parti någon framtid i Sverige?

GB: I alla länder behövs alltid ett konservativt parti. Inte minst här. Inte minst nu.

Vilken är den väsentligaste målsättningen för den konservativa ideologin och politiken under 1970-talet?

GB: Att sätta individen i centrum, satsa

på hans latenta lust till egna insatser och eget ansvarstagande. Det förutsätter en levande demokrati. Den »nya otrygghet» som vi upplever i samhället och som herr Palme söker förneka utgör exempel på hur man misslyckats att lösa människornas problem enligt kollektivistiska mönster. Till sist slår man huvudet i taket. Man förlorar handlingsfriheten. — Se bara på årets statsverksproposition: Lyssna bara på skattedebatten!

De ekonomiska problemen

Vilka är de största problemen för blandekonomin just nu, och hur bör den vidareutvecklas?

GB: Det traditionella blandekonomiska systemet innebär i korthet att staten svarar för den ekonomiska politiken, drar upp ramar, utarbetar generella regler för handlandet och angriper problem som den enskilde själv inte förmår lösa. Det förutsätter stor valfrihet och stor handlingsfrihet för individen.

Sedan mitten av 60-talet har detta system börjat urholkas av socialdemokraterna genom den selektiva — punktvisa — inriktning som de successivt givit både ekonomisk politik och näringspolitik. Assar Lindbeck kallar den nya ekonomin för »myglingsekonomi», vilket inte är liktydigt med att regeringen eller dess ledamöter skulle målmedvetet syssla med mygel. Men det betyder bl a att de svenska företagen, vilka ju ger blandekonomin dess innehåll och styrka, i allt större utsträckning blir beroende av punktvisa beslut, som fattas

från fall till fall efter förhandlingar med olika myndigheter eller politiska nyckelpersoner. Medan de tidigare hade att anpassa sig till ett generellt regelsystem och på förhand kunde bedöma måttet av handlingsutrymme och konsekvenserna av sina åtgärder i olika situationer, blir nu företagens handlande ofta styrt av myndighetsbeslut grundade på subjektiva skälighets- eller rimlighetsbedömningar.

Den tidigare gränsdragningen mellan myndigheternas maktutövning och den enskildes handlande bryts ner. Den risktagning som det enskilda företaget tidigare ensamt svarade för överförs delvis på den beslutande myndigheten. Detta är allvarligt, eftersom det i första hand är i sådana fall då risker föreligger, som företag söker kontakt med statsmakterna — eller dessa med representanter för företagsamheten. Detta betyder också ofta ett överförande av ansvar — från den enskilde till samhället, från personer som skolats att bära ansvar för företagsekonomiska åtgärder till personer som i regel saknar kvalifikationer härför. Bristen på klara linjer när det gäller ansvarsfördelningen betyder också att myndigheternas traditionella objektivitet kan frätas sönder. Allteftersom de i ökande grad får fatta beslut om exempelvis ekonomiskt eller annat stöd till vissa företag, ökar risken för att tilltron till myndigheternas opartiskhet äventyras.

Maktutövningen i en demokrati förutsätter distinkta regler. Myndigheter och enskilda skall på förhand kunna bedöma vidden av sina respektive ansvarsområden.

Visst kan även då gränsdragnings- och tolkningsfrågor dyka upp, men principiellt måste myndighetsutövningen i ett rättssamhälle vara normerad. Den får inte vara godtycklig.

De nya selektiva inslagen utgör ett viktigt politiskt problem i svensk politik av idag. I denna uppfattning stöds jag av de flesta svenska ekonomer, inklusive socialdemokraten Assar Lindbeck.

Problemet rör inte bara rättssäkerheten utan också effektiviteten och tillväxten i ekonomin, bl a den framtida sysselsättningen. Effektivitet och tillväxt hör ihop med risktagande. Man kan säga att de risker de enskilda företagen tar för sin ekonomi och sin framtid ingår i det pris de betalar för tillväxten. Om företrädare för den politiska makten eller dess olika myndigheter skall överta i varje fall en del av risktagandet, hur kan man då i längden undvika att kräva ansvar av dem för de felsteg de ofrånkomligen måste göra? I motsats till den enskilde offerar de ju inte egna pengar utan andras. Marvikens bortkastade 500 miljoner togs inte ur beslutsfattarnas utan skattebetalarnas fickor. Ingen har hittills haft en tanke på att kräva en verkschef på pengar som gått till spillo på grund av företagsekonomiska felbedömningar, förutsatt att han hållit sig inom ramarna för sin myndighetsutövning.

I öststaterna har man löst dilemmat att åstadkomma effektivitet och begränsa risktagningens vådor genom att utkräva straffrättsligt ansvar för felbedömningarna. Någonting sådant vore otänkbart för oss.

Vem betalar?

Enligt den senaste statsverkspropositionen ökas företagens utgifter till olika sociala reformer – tandvårds- och arbetslöshetsförsäkringen, sjukpenningen m m. Vem betalar?

GB: Alla sk förmåner måste betalas av någon. Generella förmåner måste betalas av alla. Pengarna kan komma från stat och kommun. Då får medborgarna betala dem genom avgifter eller skatter. Eller också kan pengarna tas från företagen, som då måste kompensera sig genom större återhållsamhet med lönehöjningar eller genom höjda priser. Löntagarna och konsumenterna drabbas även då.

Betalningen kan man aldrig springa ifrån. Men betalningssättet kan vara olika. Och det bör utformas så, att hanteringen blir så billig som möjlig och att missbruk eller »överdosering» av förmånerna kan motverkas. Ju närmare källan pengarna hämtas, desto bättre blir garantierna här för.

En överflyttning av finansieringen till företagen kan, åtminstone under en övergångstid, leda till att deras lönsamhet och konkurrensförmåga minskar i så hög grad, att nyföretagande och sysselsättning blir lidande. Också detta drabbar i sista hand alla medborgare.

Detta har fö just hänt här i landet. Det är en av förklaringarna till att vår ekonomiska tillväxt ligger så mycket under jämförbara västeuropeiska länders.

Går det att stoppa myndigheternas automatiska utgiftsökningar?

GB: Ja, om man använder tillräckligt radikala åtgärder. Då krävs en bestämd politisk vilja att decentralisera uppgifter som nu ligger på myndigheterna tillbaka till de enskilda. Ett exempel på ett sådant område är bostadspolitiken, den mest genomreglerade och genombyråkratiserade sektorn i landet – liksom också den mest förlustbringande. En annan bostadspolitik skulle spara väldiga belopp och dessutom ge de boende den valfrihet de saknat sedan andra världskriget.

Detta är alltså ett område där makt och inflytande bör decentraliseras. Men här, liksom när det gäller EEC-politiken, finns en misstro bland människor, som uppfattar Moderata Samlingspartiet som ett parti som vill koncentrera makten till det sk storkapitalet.

GB: Det är riktigt att det, trots all upplysning, finns människor som tror att vi står den sk storfinanserna nära. Det beror på att våra motståndare, även inom borgerligheten, utmålat oss som höginkomsttagarnas och kapitalägarnas parti. Det är helt fel. Se bara på Statistiska Centralbyråns undersökning! Den visar att antalet höginkomsttagare, dvs de med över 40 000 kr i årsinkomst, var större hos centerpartiet och socialdemokraterna än hos oss.

Vilket parti är det fö som representerar den mäktiga överklass som dagens politis-

ka »pampar» utgör? Det är socialdemokraterna.

Det lönar sig att opponera

Har ett parti, som länge befunnit sig i opposition, något praktiskt inflytande på politiken?

GB: Många borgerliga väljare tror att ett oppositionsparti inte kan påverka politiken förrän det kommit i regeringsställning. Sådillvida är det riktigt, som det är först *då* som kraftfulla insatser och en ny inriktning av politiken kan åstadkommas.

Men ett oppositionsparti som påvisar felaktigheter och kritiserar regeringspolitiken påverkar därmed opinionen. Den blir mer medveten om orsakerna till att någonting gått snett. Är partiet konsekvent och kritiken trovärdig kan det utöva ett så starkt tryck, att regeringen – i eget intresse – tvingas ompröva sin politik.

Det är oppositionens skyldighet att opponera, att påvisa missförhållanden som beror på regeringens politik, även om den därmed riskerar att bli beskylld för svartmålning och kverulans.

Vi svartmålar inte samhället, då vi pekar på företeelser som djupt oroar människorna och som skulle kunna förändras med en annan politik. Då talar vi på de oroades vägnar. Om inget politiskt parti ville föra deras talan, skulle medborgarna känna sig ännu mer utlämnade till vad de nu ofta betraktar som utvecklingens obönhörliga gång. Ett mycket stort antal väljare

re upplever idag i detta välfärdssamhälle ett nytt slags otrygghet. Det är socialdemokraterna medvetna om. Det är därför de reagerat så hårt mot oss, då vi påvisat att den nya otryggheten är en följd av de senaste årens socialdemokratiska politik.

Att det lönar sig att opponera visar inte minst det senaste årets händelseutveckling. Socialdemokraterna försöker nu t o m överta vårt kriminalpolitiska handlingsprogram. Andra liknande exempel kan hämtas inom trafikpolitiken, bostadspolitiken, familjepolitiken, skattepolitiken och då det gäller livsmedelspriserna.

Är det någon principiell skillnad på att äga mark och annat ägande?

GB: Inte principiellt, även om socialdemokraterna tydligen anser markäganderätten böra göras alltmer relativ. Om man som vi anser att en demokrati blir starkare om medborgarna är oberoende och har den trygghet ägandet ger, är det naturligt att vilja sprida ägandet så mycket som möjligt. I första hand bör ägande av ett hem, en lägenhet eller ett hus eftersträvas. Vi vill särskilt stimulera den glesa bebyggelsen för fast bosättning eller fritidsbruk. Den som äger en markbit och ett hus får därmed möjlighet till den avkoppling och kontakt med naturen som för många är en förutsättning för att de skall orka med tillvarons påfrestningar. Den socialdemokratiska mark- och bostadspolitiken har en rakt motsatt inriktning.